

جغرافیا ۲

درس اول

تهیه و تنظیم : گلناز عمرانی

بنام خداوند جان و

معنا و مفهوم ناحیه

تصور شما از یک ناحیه چیست؟

چرا نواحی زمین با هم متفاوت هستند؟

❖ عوامل مختلفی باعث تفاوت نواحی می‌شود مانند:

❖ تفاوت آب‌وهوایی

❖ نوع (و میزان) پوشش گیاهی

❖ شیوه زندگی مردم (کشاورزی، دامپروری، زندگی شهری و...)

❖ نوع بهره‌برداری از محیط (فردمندان و نابفردانه که تو بفرانی ۱۰ فوندیم)

ناحیه مرطوب: پوشش گیاهی این ناحیه غنی است. (چرا؟ به دلیل بارش زیاد و رطوبت کافی)

شیوه زندگی مردم تو این ناحیه به شکل روستایی هستند.

فعالیت اقتصادی عموم افراد، دامپروری است.

مزرعه‌ای در سوئیس

مناسب بودن ناحیه برای پرورش گاو

وجود چمنزارهای وسیع

نوع خانه‌ها به دلیل وجود فضای باز و آغل، مناسب با نوع فعالیت اقتصادی (دامپروری و نگهداری علوفه) است.

سقف خانه‌ها به دلیل بارش زیاد، به شکل شیب‌دار است.

ناحیه ساحلی: شیوه زندگی مردم تو این ناحیه به شکل شهری هستند.

فعالیت اقتصادی عموم افراد، تجارت و گردشگری است.

نقش شهر، بندری است.

بندر پیرائوس - یونان

جذب جمعیت زیاد

رونق فعالیت های مربوط به تجارت و گردشگری

وجود امکانات حمل و نقل بار و مسافر

پدید آمدن ساختمان های بلند مرتبه در شهر

امکان تجارت دریایی

پدید آمدن شهری با نقش بندری

زندگی شبانی - شمال آفریقا

قراره با هم بررسی کنیم بینیم میان اجزا و پدیده‌های این نواحی، نوع فعالیت و شیوه زندگی آن‌ها، چه ارتباطی وجود دارد؟
 ناحیه بیابانی: این ناحیه، آب‌وهوای گرم و خشک و پوشش گیاهی بسیار کمی دارد.
 فعالیت اقتصادی مردم، پرورش دام‌های مقاوم با این آب‌وهوا است.
 (مثل شتر)

نوع خانه‌سازی و حتی پوشش مردم هم با ویژگی‌های طبیعی ناحیه و فعالیت اقتصادی آن‌ها هماهنگ است.

وجود آب‌وهوای گرم و خشک و پوشش گیاهی ضعیف

روی آوردن مردم به زندگی شبانی (پرورش دام، مانند شتر)

مزرعة نخل روغنی (پالم) - مالزی

ناحیه گرم و مرطوب این ناحیه، آب و هوای گرم و مرطوب و پوشش

گیاهی بسیار غنی دارد.

فعالیت اقتصادی مردم، کشاورزی است. (کاشت نخل روغنی)

وجود آب و هوای گرم و مرطوب و پوشش گیاهی غنی

روی آوردن مردم به زندگی کشاورزی (پرورش نخل روغنی)

ناحیه (ناحیه چیست؟)

هر مکان روی زمین ویژگی‌هایی دارد.

میان اجزا و پدیده‌های هر مکان، نوعی پیوستگی و هماهنگی وجود دارد که آن مکان را از سایر مکان‌ها متفاوت می‌سازد.

مکان‌هایی که ویژگی‌های مشابه دارند، همان نواحی هستند.

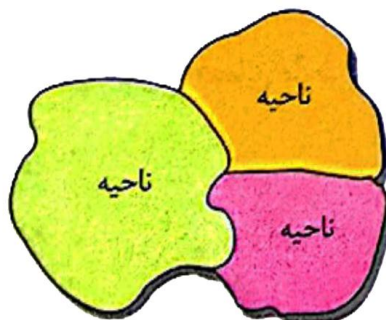
📌 **نکته:** یکی از مفاهیم اصلی در دانش جغرافیا، مکان است.

یکی از کارهای جغرافی‌دان‌ها، مطالعه شباهت‌ها و تفاوت‌های مکان‌ها است.

ناحیه و تعریف آن

❶ برای ناحیه، تعاریف متفاوتی ارائه شده است.

❷ **تعریف ناحیه:** بخشی از سطح زمین که ویژگی‌های جغرافیایی (طبیعی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و...) (همگون (مشابه) و خاصی (منهمربه فرد) دارد؛ به طوری که با بخش‌های مجاور خود متفاوت است.

از تعریف ناحیه، چه نتایجی می‌توان گرفت؟

ویژگی اصلی هر ناحیه	وحدت و همگونی نسبی عناصر طبیعی و انسانی در آن (وحدت‌یابی)
تفاوت با دیگر نواحی	هر ناحیه به درجه‌ای از همگونی رسیده که از سایر بخش‌های پیرامون خود متمایز شده و با آن‌ها تفاوت دارد.

Q آنالیزاسیون

اصلی‌ترین ملاکی که یک جغرافی‌دان با استفاده از آن، پدیده‌های طبیعی را در یک ناحیه (یک دسته) قرار می‌دهد، شباهت‌های آن‌ها است.

ناحیه بندی

- ❖ ناحیه بندی از گذشته تا امروز: جغرافی دان ها از گذشته سطح زمین را به واحدهای جغرافیایی مختلف تقسیم کرده و سپس آن ها را مورد مطالعه قرار داده اند.
  - ← در این واحدهای جغرافیایی (ناحیه ها)، پدیده ها با هم وحدت و همگونی داشتند.
- ❖ ناحیه بندی چیست؟ تقسیم یک محیط جغرافیایی به واحدهای کوچک تر، براساس معیارهای مختلف، به طوری که هر واحد با واحد مجاور تفاوت داشته باشد.
  - ❖ جغرافی دان ها برای تعیین حدود یک ناحیه چه کار می کنند؟ یک یا چند معیار را به کار می گیرند.
    - ← این معیارها ممکن است عوامل طبیعی و یا عوامل انسانی باشند.
    - ← جغرافی دان ها با توجه به معیارهای مختلف، حدود یا مرزهای هر ناحیه را مشخص کرده و آن را روی نقشه رسم می کنند.
  - ❖ ناحیه بندی کار کیه؟ ناحیه بندی کاری صرفاً جغرافیایی است. (و توسط جغرافی دان ها انجام می شه.)
  - ❖ ناحیه بندی بر چه اساسی انجام می شود؟ براساس ❶ طرز تفکر یک جغرافی دان و ❷ شیوه کار او
  - ❖ انتخاب معیارها و ملاک ها برای تعیین یک ناحیه به چه چیزی بستگی دارد؟ به هدف مطالعه و تحقیق جغرافی دان

اهداف ناحیه بندی

اهداف جغرافی دانان از ناحیه بندی چیست؟

- ❶ کمک به شناخت بهتر و آسان تر مکان های مختلف ❷ علمی کردن مطالعات و تحقیقات مکان های مختلف ❸ کمک به برنامه ریزی صحیح برای مکان های مختلف

حالا تو بگو

درستی یا نادرستی هر مورد را مشخص کنید:

۱- شکل‌گیری ساختمان‌های بلندمرتبه باعث جذب جمعیت زیاد در یک منطقه خواهد شد.

۲- ویژگی اصلی هر ناحیه، متمایز بودن ناحیه نسبت به نواحی مجاور است.

۳- ناحیه‌بندی براساس هدف مطالعه و تحقیق جغرافی‌دان انجام می‌شود.

۴- انتخاب معیارها و ملاک‌ها برای تعیین یک ناحیه به طرز کار یک جغرافی‌دان و شیوه کار او بستگی دارد.

پاسخ: ۱ نادرست (وجود ساختمان‌های بلندمرتبه، معلول جذب جمعیت زیاد هستند و نه علت اون). یعنی این‌بوری نیست که تو به منطقه سافتمون‌های بلند بسازن، بعد جمعیت اون‌ها زیاد شه!) **۲** نادرست (ویژگی اصلی هر ناحیه، همگونی نسبی عناصر در آن است). **۳** نادرست (ناحیه‌بندی براساس طرز کار یک جغرافی‌دان و شیوه کار او انجام می‌شود). **۴** نادرست (انتخاب معیارها و ملاک‌ها برای تعیین یک ناحیه به هدف مطالعه و تحقیق جغرافی‌دان بستگی دارد).

معیارهای مربوط به عوامل طبیعی

❶ جغرافی‌دان‌ها با استفاده از معیارهای طبیعی، برخی از نواحی را دسته‌بندی می‌کنند.

❷ مثال‌هایی از معیارهای طبیعی ناحیه‌بندی:

❶ ناهمواری‌ها ❷ آب‌وهوا ❸ پوشش گیاهی ❹ خاک ❺ و...

مثال: ناحیه‌بندی ایران، براساس معیارهای مربوط به بارش

❶ این دسته‌بندی بر چه اساسی انجام شده است؟

ترکیب ویژگی‌های عمده بارش (میانگین بارندگی سالانه، توزیع فصلی بارش و بالاترین میزان بارش روزانه)

← تمامی این ویژگی‌ها، مربوط به عوامل طبیعی هستند.

❶ در این دسته‌بندی، ایران به شش ناحیه بارشی تقسیم شده است.

نام ایستگاه	نسبت میانگین بالاترین بارش روزانه به بارش سالانه به درصد	میانگین بالاترین بارش روزانه به میلی‌متر	درصد بارندگی فصلی				میانگین سالانه بارش به میلی‌متر	ناحیه
			پاییز	تابستان	بهار	زمستان		
رامسر	۷	۹۳	۴۰	۲۰	۱۴	۲۶	۱۲۶۱	خزر غربی
گرگان	-	۹	۴۸	۳۰	۵	۴۳	۵۳۹	خزر شرقی
سنندج	۹	۴۸	۳۰	۵	۲۲	۴۳	۵۳۹	کردستان
زنجان - شهرکرد	۱۱	۳۳	۲۷	۳	۲۸	۴۲	۳۱۳	آذربایجان و زاگرس
مشهد	۱۱	۳۳	۲۷	۳	۲۸	۴۲	۳۱۳	خراسان شمالی
اهواز - ایرانشهر - یزد - سمنان	۱۹	۲۸	۲۳	۲	۱۹	۵۶	۱۵۴	داخلی

هیچ‌کدام از بخش‌های جدول رو حفظ نکنید. از اطلاعات هیچ‌کدامون هیچ سؤالی طرح نمی‌شه. مثلاً تو امتحان نهایی سؤالی نمیداد که درصد بارندگی فصلی منطقه خزر غربی رو تو تابستون بگو. شاید از ما بخواه که وضعیت بارش دو تا شهر رو بررسی کنیم. ولی مطمئن باش جدول و یا بخشی از اطلاعات اون رو به ما می‌ده. تموم شد و رفت.

مثال: ناحیه‌بندی کانادا، براساس نوع خاک

🔴 نوع خاک بر چه چیزی اثر می‌گذارد؟ نوع پوشش گیاهی، نوع کشت، و...

← تقسیم‌بندی نواحی بر مبنای انواع خاک، مربوط به عوامل طبیعی است.

خاک کرایوزول (خاک یخ‌بسته نواحی توندرا)

خاک چرنوزیوم (خاک حاصلخیز غنی از مواد آلی و ریشه علفزارها)

نقشه ۲- نواحی خاک کانادا

راهنما

- براون‌زول
- چرنوزیوم
- کرایوزول
- گیلی‌زول
- لووی‌زول
- ارگاتیک
- پودزول
- رگزل
- سولونتزیک
- ورتیزول
- طبقه‌بندی‌نشده

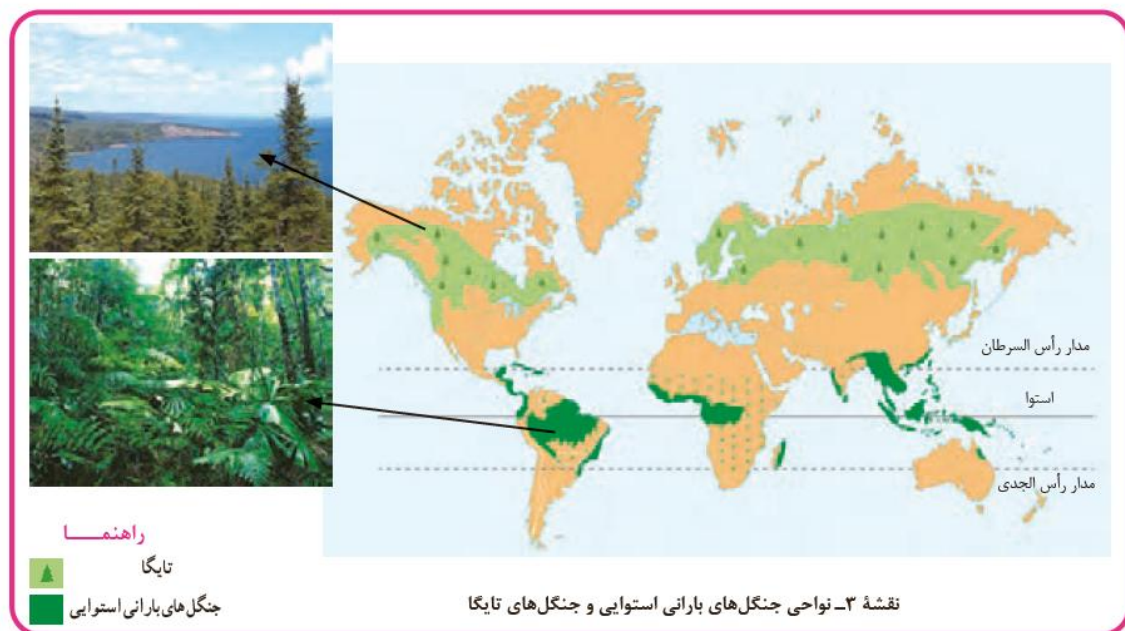
مثال: ناحیه‌بندی زمین، براساس انواع زیست‌بوم‌ها

❶ زیست‌بوم‌ها: جزء نواحی طبیعی هستند.

هر زیست‌بوم به سبب پوشش گیاهی و زندگی جانوری خاصی که دارد از دیگر زیست‌بوم‌ها متمایز می‌شود.

❷ زیست‌بوم جنگل‌های تایگا و جنگل‌های بارانی استوایی، دو مدل مختلف از انواع زیست‌بوم‌ها هستند.

❸ تقسیم‌بندی نواحی بر مبنای انواع زیست‌بوم‌ها، مربوط به عوامل طبیعی است.

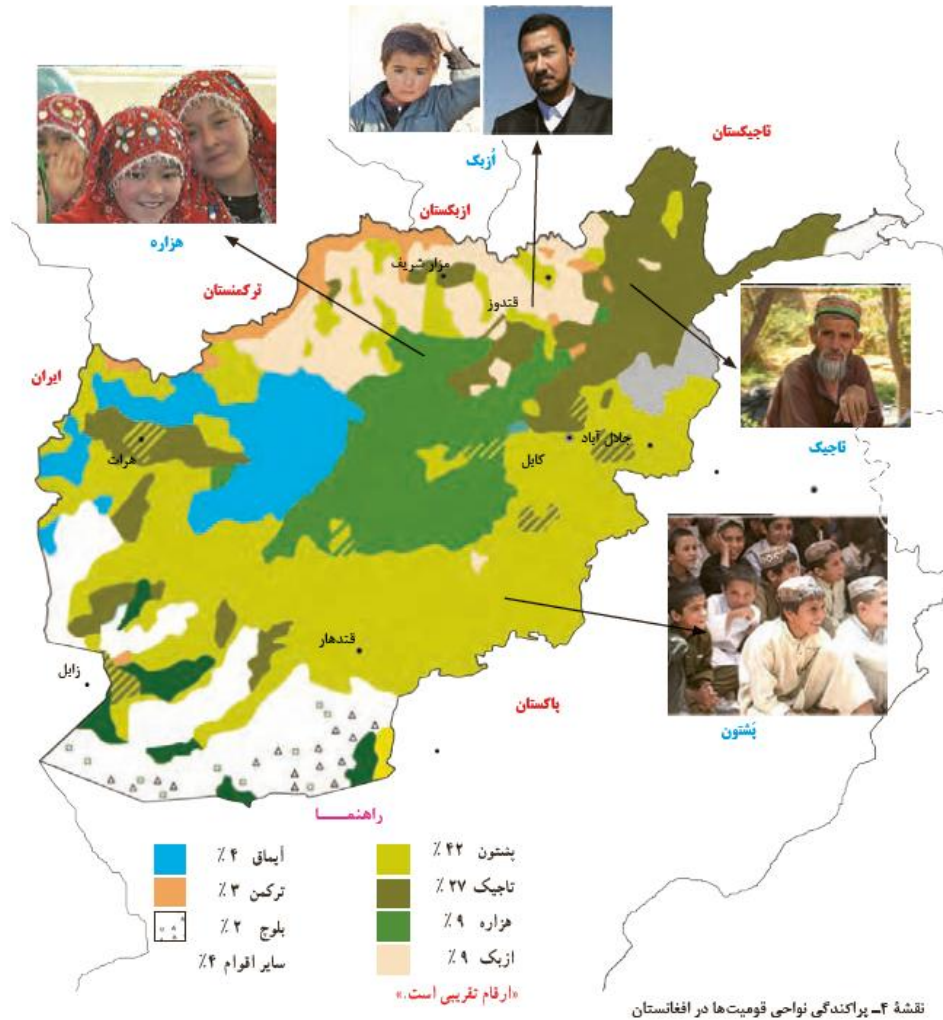

معیارهای مربوط به عوامل انسانی

◀ جغرافی‌دان‌ها با استفاده از معیارهای انسانی هم برخی از نواحی را دسته‌بندی می‌کنند.

◀ مثال‌هایی از معیارهای انسانی ناحیه‌بندی:

۱ جمعیت ۲ اقوام (قومیت‌ها) ۳ دین ۴ زبان ۵ فرهنگ ۶ نوع فعالیت اقتصادی ۷ و ...

مثال: ناحیه‌بندی کشور افغانستان، براساس قومیت‌های مختلف

❶ این دسته‌بندی براساس پراکندگی نواحی قومیتی انجام شده است.

← تقسیم‌بندی نواحی بر مبنای انواع قومیت‌ها، مربوط به عوامل انسانی است.

❶ این تقسیم‌بندی برای مبنای درصد جمعیت هر قوم از جمعیت کل کشور است، در

نتیجه می‌توان با داشتن تعداد کل جمعیت کشور افغانستان، تعداد جمعیت هر قوم را به دست آورد.

مثال: ناحیه‌بندی کشور سوئیس، براساس زبان‌های رسمی

← تقسیم‌بندی نواحی بر مبنای انواع زبان‌ها، مربوط به عوامل انسانی است.

هواست باشه! نمی‌شه لزوماً گفت زبان آلمانی بیشترین میزان گوینده رو تو کشور سوئیس داره، چون که این نقشه صرفاً نقشه پراکندگی جغرافیایی رو نشون می‌ده و ممکنه یه ناحیه جغرافیایی با وجود جمعیت بیشتر، وسعت کم‌تری داشته باشه و برعکس.

به نقشه شماره ۵ توجه کنید. در کشور سوئیس چهار زبان رسمی وجود دارد.

مثال: ناحیه‌بندی کشور هند، براساس پراکندگی ادیان

← تقسیم‌بندی نواحی بر مبنای انواع ادیان، مربوط به عوامل انسانی است.

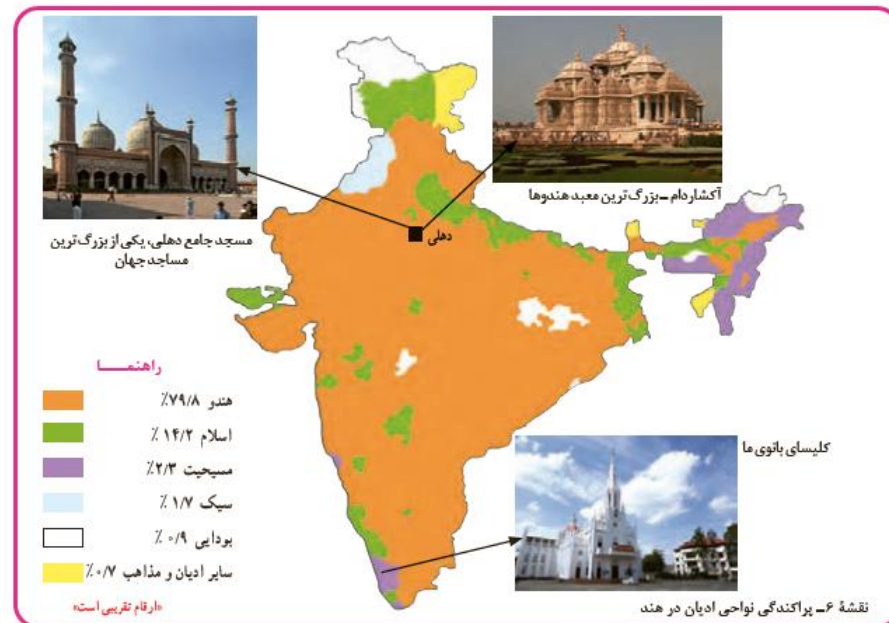
❶ تقریباً هر دین در هند، قلمرو جغرافیایی خاص خود را دارد.

❷ این تقسیم‌بندی برای مبنای درصد پیروان هر دین از جمعیت

کل کشور است، در نتیجه می‌توان با داشتن تعداد کل جمعیت

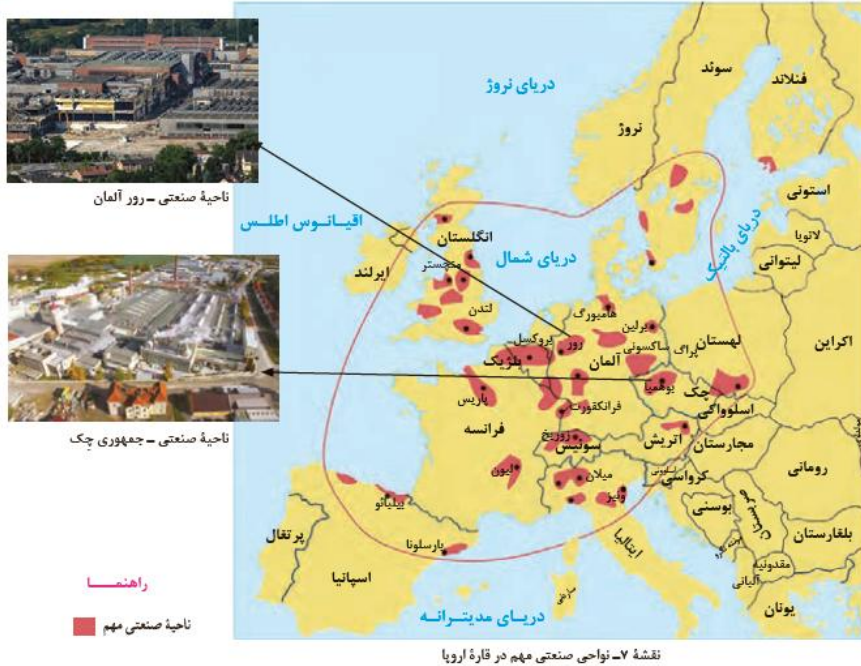
کشور هند، تعداد جمعیت پیروان هر دین را به دست آورد.

در نقشه شماره ۶، کشور هند را می‌بینید که بر مبنای پراکندگی ادیان ناحیه‌بندی شده است. هر دین تقریباً قلمرو جغرافیایی خاصی را در سرزمین هند اشغال کرده است.

مثال: ناحیه‌بندی قاره اروپا، براساس وجود مجموعه‌های صنعتی

- این نقشه، نواحی عمده صنعتی را نشان می‌دهد و نه همه نواحی صنعتی رو
- نواحی عمده صنعتی اروپا، بیشتر در غرب این قاره مستقر شده‌اند.

گزینه درست را انتخاب کنید.

۱- در دسته‌بندی نواحی بارشی ایران، (پراکندگی جغرافیایی - توزیع فصلی بارش) در نظر گرفته شده است.

۲- نوع خاک بر (میزان بارش - نوع کشت) تأثیرگذار است.

درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید.

۳- پوشش گیاهی و زندگی جانوری در زیست‌بوم‌ها، منحصر به فرد و خاص است.

۴- ناحیه‌بندی بر مبنای انواع قومیت‌ها یکی از معیارهای مربوط به عوامل سیاسی است.

پاسخ: ۱ توزیع فصلی بارش ۲ نوع کشت ۳ درست ۴ نادرست (قومیت مربوط به عوامل انسانی است).

خلاصه نموداری

شکل‌گیری شهری با نقش بندری ← امکان تجارت دریایی، می‌تواند باعث به وجود آمدن شهری با نقش بندری شود.

علت پدیدآمدن ساختمان‌های بلندمرتبه در یک شهر بندری

- ۱. جذب جمعیت زیاد
- ۲. رونق فعالیت‌های مربوط به تجارت و گردشگری
- ۳. وجود امکانات حمل‌ونقل بار و مسافر

تعریف ناحیه ← بخشی از سطح زمین که ویژگی‌های جغرافیایی همگون و خاصی دارد.

ویژگی‌های ناحیه

- ۱. اصلی‌ترین ویژگی هر ناحیه: وحدت و همگونی نسبی عناصر طبیعی و انسانی در آن
- ۲. هر ناحیه به درجه‌ای از همگونی و شباهت رسیده که از سایر بخش‌های پیرامون متمایز می‌شود.

تعریف ناحیه‌بندی ← تقسیم یک محیط جغرافیایی به واحدهای کوچکتر، بر اساس معیارهای مختلف، به‌طوری که هر واحد با واحد مجاور تفاوت داشته باشد.

چگونگی ناحیه‌بندی

- تقسیم یک مکان به نواحی کوچکتر بر اساس معیارهای طبیعی و انسانی
- پس از ناحیه‌بندی هر واحد باید با واحد مجاور (اطراف) خود تفاوت داشته باشد.

انتخاب معیارها و ملاک‌ها برای تعیین حدود یک ناحیه به چه چیزی بستگی دارد؟ ← هدف مطالعه

ناحیه‌بندی بر چه اساسی انجام می‌شود

- تقسیم یک مکان به نواحی کوچکتر بر اساس معیارهای طبیعی و انسانی
- پس از ناحیه‌بندی هر واحد باید با واحد مجاور (اطراف) خود تفاوت داشته باشد.

هدف

- شناخت بهتر و آسان‌تر مکان‌ها
- علمی کردن مطالعات و تحقیقات
- کمک به برنامه‌ریزی صحیح برای نواحی

نکات مهم

- پدیده‌هایی که در یک ناحیه قرار می‌گیرند، باهم وحدت و همگونی دارند.
- جغرافی‌دان‌ها از گذشته سطح زمین را به واحدهای جغرافیایی مختلف تقسیم می‌کرده‌اند.
- ناحیه‌بندی کاری صرفاً جغرافیایی است. (یعنی فقط و فقط کار جغرافی‌دان‌ها هستند، نه دانشمندان باقی علوم)

معیارهای مربوط به ناحیه بندی

- عوامل طبیعی (مانند ناهمواری، آب و هوا، پوشش گیاهی، خاک)
- عوامل انسانی (مانند جمعیت، اقوام، دین، زبان، فرهنگ، نوع فعالیت اقتصادی)

ویژگی‌های عمده بارش (یکی از عوامل طبیعی)

- ۱. میانگین بارندگی سالانه
- ۲. توزیع فصلی بارش
- ۳. بالاترین میزان بارش روزانه

زیست بوم

- جزء نواحی طبیعی است.
- هر زیست بوم به سبب پوشش گیاهی و زندگی جانوری خاصی که دارد از سایر زیست بوم‌ها متمایز می شود.